

ENGLE I AMERIKA

Aarhus Teater • Scala • Sæson 1994 - 1995

Forestillingsleder: Eva Søbye
Suffli: Anette Walsøe
Sceneansvarlige: Bent Jensen, Børge Christiansen, og
 Kjeld Kjær Jørgensen
Instruktørassistent: Peter Bjelskou
Afvikling lys: Knud Jacobsen/Bo Høg Jensen
Afvikling lyd: Andreas A. Carlsen/Jens Wellendorph
Teaterforlag: Teater & Musik, Stockholm
Originaltitel: Angels in America
Belysningsmester: Niels Emil Larsen
Tonemester: Jens Ravn
Scenemester: Kai Johansen
Teatermaler: Anne-Marie Kjær
Kostumiere: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi
Frisør: Britta Nygaard
Rekvisitører: Viggo Bay, Steen Jonassen
Overregissør: Steen Boutrup
Teknisk chef: Jørn Walsøe
Teaterchef: Palle Jul Jørgensen
Foto fra afsluttende prøver: Jan Jul
Plakat og program lay-out: Ben DeVeny
Programredaktion: Jørgen Heiner
Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus

Uddrag af følgende titler er benyttet i forestillingens musik-collage

Frank Sinatra
"The Continental"
 Laurie Anderson
"Blue Lagoon"
 Gjora Feidman
"The Dibbuk"
 Arnold Schönberg
"Verklärte Nacht"
 Giacomo Puccini
 Madame Butterfly
"Um Bel oi, Vedremo"
 og
 Gianni Schicchi
"O mio bambino Caro"
Maria Callas
 Henryk Górecki
 Symphony nr. 3
Opus 36
 Astor Piazzolla
Calambre

Johannes Brahms
Symfoni nr. 3
 Patsy Cline
Crazy
 Wolfgang Amadeus Mozart
Symfoni nr. 40
 Richard Wagner
 Tristan und Isolde
"Liebestod"
Birgit Nilsson
 Richard Strauss
Vier letzte Lieder -
"Im Abendrot"
 Neil Young
"World on a String"
 (Walt Disney)
 Washington / Livingston
"When you wish upon a Star"

En stor TAK til Wenke Mayo (etnograf) - Tinne Laursen (social-rådgiver) og Richard Raskin for råd og vejledning under op sætningen af ENGLE I AMERIKA.

ENGLE I AMERIKA

Af Tony Kushner

En bøsse-fantasi over nationale temaer

1. del: Det nye årtusind nærmer sig

Sted: New York og andre steder

Iscenesættelse: Johan Bergenstråhle

Scenografi: Anette Hansen

Komponist & musikcollage: Søren Dahl

Oversættelse: Jacob Kielland

Lysdesign: Niels Emil Larsen

Lyddesign: Andreas A. Carlsen

Indspilning - keyboards: Søren Dahl

Keyboard og programmering: Kristian Borregaard

MEDVIRKENDE (i rækkefølge)

Rabbi Isidor Chemelwitz	Elsebeth Steentoft
Roy Cohn	Henning Olesen
Joe Porter Pitt	Jens Albinus
Harper Amaty Pitt	Mette Kolding
Mr. Lies	Fash Shodeinde
Louis Ironson	Klaus Tange
Prior Walter	Lars Junggreen
Stemmen	Camilla Bendix
Henry, Roys læge	Elsebeth Steentoft
Emily, sygeplejerske	Camilla Bendix
Manden i parken	Lars Junggreen
Belize	Fash Shodeinde
Martin Heller	Mette Kolding
Hannah Porter Pitt	Elsebeth Steentoft
Ella Chapter	Camilla Bendix
Prior 1	Jens Albinus
Prior 2	Henning Olesen
Eskimoen	Jens Albinus
Kvinden i Bronx	Camilla Bendix
Ethel Rosenberg	Elsebeth Steentoft
Englen	Camilla Bendix

Statister: Helle B. Raun, Johanne Dal-Lewkovitch,
Tua Preuss og Peter Bjelskou

I-AKT

"DÅRLIGE NYHEDER"
EFTERÅRET 1985

- Pause på 20 minutter -

II-AKT

"IN VITRO"
TIDLIG VINTER 1985

- Pause på 10 minutter -

III-AKT

**"ENDNU IKKE VED BEVIDSTHED -
MOD MORGENGRYET"**
SEN VINTER 1985-86

*Forestillingens varighed:
ca. 3 1/2 time incl. 2 pauser*

.....

ENGLE I AMERIKA er bestilt af -
og fik sin verdenspremiere på
Eureka Theatre, San Francisco i
maj 1991. Skuespillet blev
yderligere bearbejdet og produ-
ceret af Mark Taper Forum i Los
Angeles.

Danmarkspremiere: 10. februar 1995
Aarhus Teater Scala

Hvem er Hvem?

Roy M. Cohn (1927 - 86)

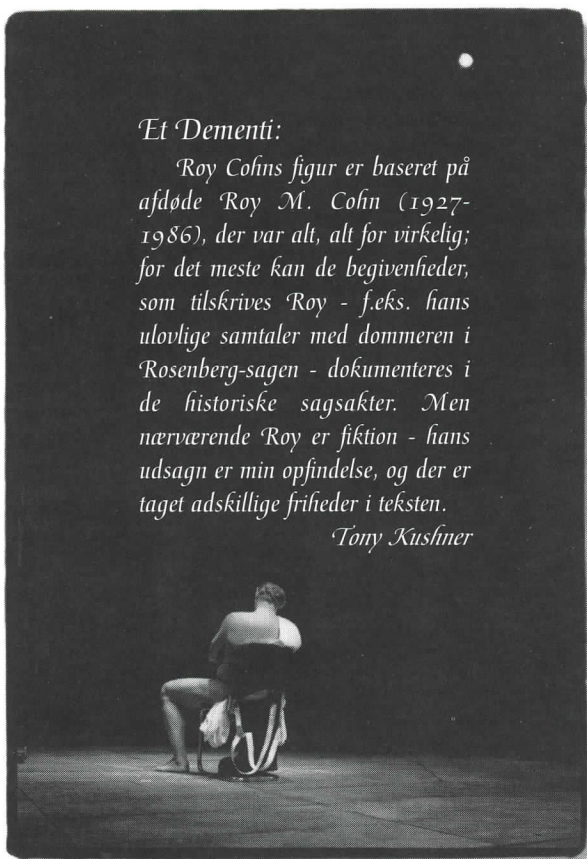
Som ung advokat avancerede Cohn hurtigt ved skånselsløs brug af sin sociale indflydelse og bekendtskabskreds. Som markant højreorienteret støttede han spionageanklagerne mod ægteparret Rosenberg i 1950'erne - tæt knyttet til den republikanske senator McCarthy og hans hetzlignende kampagne mod institutioner og privatpersoner for "uamerikansk virksomhed" - i.e. for sympatier for kommunismen.

Efter McCarthys fald blev Cohn indblandet i en del tvivlsomme forretninger. Tre gange stod han anklaget for forskellige former for afpresning, men han klarede hver gang frisag.

Et Dementi:

Roy Cohns figur er baseret på afdøde Roy M. Cohn (1927-1986), der var alt, alt for virkelig; for det meste kan de begivenheder, som tilskrives Roy - f.eks. hans ulovlige samtaler med dommeren i Rosenberg-sagen - dokumenteres i de historiske sagsakter. Men nærværende Roy er fiktion - hans udsagn er min opfindelse, og der er taget adskillige friheder i teksten.

Tony Kushner

Trods millionindtægter og grov skatteunddragelse medførte hans kostbare livsførelse en enorm gæld. Cohns hemmeligholdte homoseksualitet afholdt ham fra at stille op til Senatet, men som politisk rådgiver og "intrigant" var han med til at underminere flere demokratiske præsidentkampagner.

Roy Cohn kendte eller arbejdede for så mange forskellige personer som forfatteren Norman Mailer, Frank Sinatra, FBI-chefen Edgar Hoover, mange-millionæren Donald Trump og præsidenterne Nixon og Reagan, samt

diverse mafiosi.

Da Cohn blev frataget sin advokatbestalling p.g.a. "lån" fra diverse klientkonti, havde han allerede AIDS i udbrud, og han døde på NIH-hospitalet i Maryland.

Ed Meese

Præsident Reagans rådgiver og justitsminister.

Jesse Jackson

Amerikansk præst og demokratisk politiker. Som sort borgerretsforkæmper arbejdede Jackson for Martin Luther King - og forsøgte i 1984 for-gæves at blive nomineret som demokraternes præsidentkandidat. Stærkt

Ethel Rosenberg

Sammen med sin ægtefælle Julius Rosenberg blev hun beskyldt for at have leveret materiale om atombomben til Sovjet. Det eneste vidneudsagn mod Ethel Rosenberg blev afgivet af hendes bror.

Roy Cohn støttede ihærdigt anklagerne mod ægteparret - under protester fra hele verden blev de henrettet i den elektriske stol i 1953.

Emma Goldman (1869 - 1940)

Russisk-amerikansk jøde og revolutionær politiker. Emigrerede til USA, hvor hun fra 1892 virkede som anarkistisk agitator. Hun blev udvist i 1919 og tog ophold i Sovjet, som hun dog atter forlod i 1921 i protest mod udviklingen.

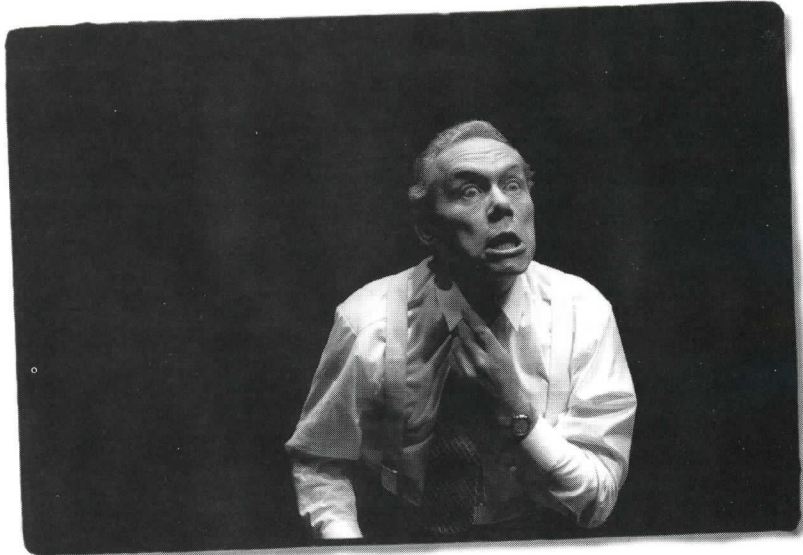
Shirley Booth

Amerikansk skuespiller fra 1930'erne og frem - først og fremmest kendt for sin teater- og filmrolle som den sjuskede hustru i Come Back, Little Sheba (1952) i samspil med Burt Lancaster. Booth fik en Oscar for rollen.

Joseph McCarthy (1909 - 57)

Som republikansk senator indledte McCarthy en kampagne mod dele af det amerikanske samfund - intellektuelle, kunstnere, videnskabsfolk - for sympatier for kommunismen, undergravende aktiviteter og anden "uamerikansk" virksomhed", og var med til at oparbejde et nationalt hysteri af hetzagtig karakter. Som formand for Senatets kontroludvalg drev McCarthy en massiv heksejagt på politiske modstandere - især demokraterne. Hans anklager mod det amerikanske militær for at være kommunistisk infiltreret var medvirkende til, at Senatet i 1954 fordømte hans metoder og fratog ham politisk indflydelse. Men da var uoprettelige skader sket. McCarthy døde af druk i 1957.

Teddy Roosevelt (1858 - 1919)

Republikansk politiker - blev i 1901 Amerikas præsident efter mordet på præsident McKinley. Roosevelt forsøgte, uden større held at bekæmpe trusterne og korruptionen. Han førte en imperialistisk udenrigspolitik med udbygning af USAs magtposition i Caribien. Gennemførte bygningen af Panamakanalen. Teddy-bjørnen blev opkaldt efter ham.

Franklin D. Roosevelt (1882 - 1945)

Demokrat og amerikansk præsident 1933-45. Under depressionen i 1930'erne iværksatte han et vidtgående økonomisk og socialt reformprogram (New Deal). Roosevelt modarbejdede USAs isolation fra Europa, og gennemførte i 1940 en militær oprustning, der skaffede krigsmateriel også til de vestallierede, inden Amerikas indtræden i 2. verdenskrig i december 1941. (Nevø af Teddy Roosevelt)

Richard M. Nixon (1913 - 93)

Republikaner og amerikansk præsident (1969-74) - tidligere vicepræsident (1953-61). Nixon forestod USAs diplomatiske anerkendelse af Kina (1972) og afviklede det direkte militære engagement i Vietnam (1973). Han gennemførte en stærkt konservativ økonomisk indenrigspolitik med nedskæringer i socialektoren og politiske indgreb mod radikale bevægelser. Efter Watergate-affæren blev Nixon tvunget til at træde tilbage midt i sin anden embedsperiode.

Ronald Reagan (1911 -)

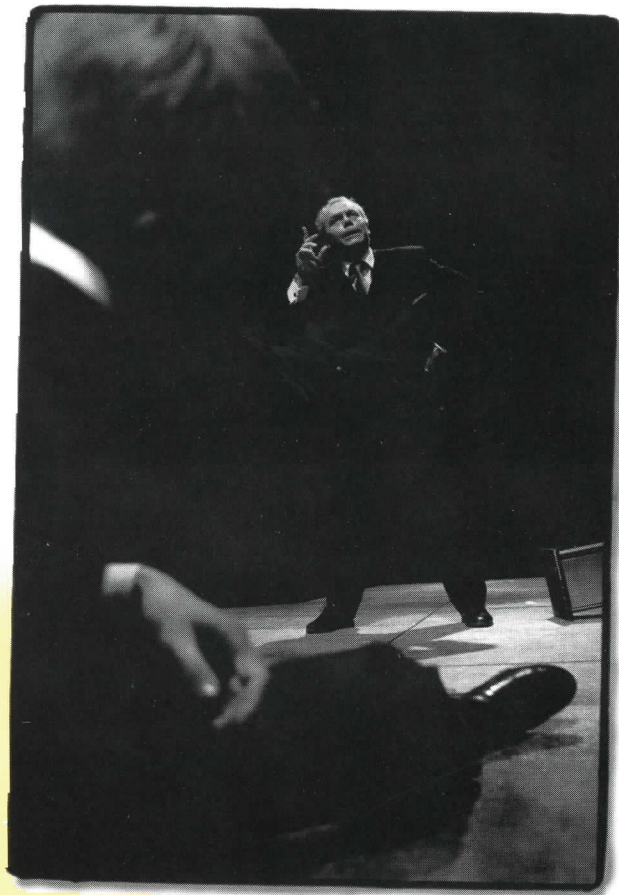
Republikaner og amerikansk præsident (1980-88) - efterfulgte Jimmy Carter. Politisk havde Reagan bevæget sig fra venstre til højre. Blev guvernør i Californien (1967-74). Han havde sin politiske magtbase i det populistiske højre med rod i småborgerskabet. Reagan støttede et ultraliberalistiske økonomisk program til fordel for de private markedskræfter og gennemførte en voldsom nedskæring af offentlige udgifter inden for social, sundheds og uddannelsesvæsenet. Han øgede den militære oprustning og styrkede den politiske og militære bistand til en række fascistiske regimer i Mellem - og Sydamerika, Asien og Sydafrika. Han havde en fortid som filmskuespiller i Hollywood.

ROY:

Kærlighed: det er en fælde. Ansvarlighed: det er også en fælde. Som en far til sin søn vil jeg sige: Livet er fyldt med rædsel, ingen undslipper - ingen - red dig selv. Hvad der end trækker i dig, hvad der end kræver dig, er en trussel.

Vær ikke bange. Folk er så bange. Lad være med at være bange for at leve livet farligt, nøgen, alene... Find i det mindste ud af hvor langt vil du gå? Lad intet stå dig i vejen.

(Akt IV - scene 4)

Jeanne Kirkpatrick

Præsident Reagans højreorienterede repræsentant i De forenede Nationer (FN)

George Bush (1924 -)

Oliemillionær, republikaner og Amerikas præsident (1988-92) - og vicepræsident under Reagan. Chef for CIA (1976-77) med det formål at rydde op efter Watergate-affæren. Fra 1981 leder af Reagans særlige krisestab.

Malcolm X (1925 - 65)

Sort amerikansk politiker. Fremtrædende talsmand for de sorte i storby-ghettoerne. Grundlagde Organisationen for Afro-Amerikansk Enhed, havde antisemitiske holdninger - blev myrdet.

v/ Jørgen Hei-

Reagan og pengene

En kritisk økonom, *Emma Rothschild* kom efter en indgående analyse af udviklingen i Reagan-årene til det resultat, at den amerikanske økonomi var blevet kendeligt svækket. Opsparingen var faldet fra 7,9 pct. af den disponible indtægt i tiåret 1970-80 til 3,8 pct. i 1987. Den store udenlandske kapitalstrøm var blevet dårligt udnyttet. Kun en beskedent del var blevet anbragt i valutaindtjenende virksomheder, som kunne bidrage til at afvikle den store udlandsgæld. Boligbyggeriet var gået tilbage, mens der blev opført flere hoteller, butikcentre og dyrehospitaler. At inflationen var blevet bremsed, var mere Carters end Reagans fortjeneste. Der var også blevet skabt mere beskæftigelse under Carter, 2,6 millioner nye jobs om året, mod 1,6 millioner under Reagan. Den nye beskæftigelse lå hovedsagelig i servicesektorer med lav produktivitet og var mest kommet kvinder til gode. Det hang bl.a. sammen med, at der navnlig havde været vækst i erhverv, der betjente de ældre. I det hele taget var det folk over 65, der havde mest ud af Reagan-tiden på børnenes og de fattiges bekostning, ikke mindst på grund af den førte skattepolitik. Det afspejlede en forskydning i befolkningens alderssammensætning, som skabte det nye politiske begreb granny power. At USA i 1980'erne blev regeret af en præsident i 70'erne, var nok i nogen grad et resultat af bedstemødrenes voksende magt i solskinsstaterne.

Svækkelsen af den amerikanske økonomi begyndte i hans sidste år at give sig udslag i en langsomt faldende levestandard.

Erling Bjøl

(citater fra Politikens USA Historie, bd.3)

LOUIS:

Nu til dags tror jeg vi alle ved hvordan det er. Ingen sociale bånd. Ingen ansvarlighed. Vi falder alle...igennem de sprækker der skiller os fra det vi skylder os selv og... og det vi skylder kærligheden

(Akt II - scene 7)

Amerika Amerika!

Det er et inderligt, kompliceret og undertiden ophidsende sted, dette land, der kæmper sig frem mod sådanne bestandige selvmodsigelser som kontrol og frisind, radikale unge og konservative midaldrende, de ubegrænsede borgerrettigheder og de begrænsede beføjelser hos præsidenten. Den svenske sociolog Gunnar Myrdal bidrog til at skabe en smule rime-lighed i denne konstante forvirring, da han sagde, at skønt den amerikanske tradition er af konservativ karakter, har det, den har søgt at konservere, ikke sjældent været overordentligt radikale principper.

Alastair Cooke

(Citat fra Amerika, Samlerens Forlag)

LOUIS:

Måske vil retten ikke samles. Nogensinde igen. Måske er vi frie. Til at gøre hvad vi vil. Børn af den ny morgen, kriminelle sjæle. Egoistiske og grådige og uden kærlighed og blinde. Reagans børn. Du er bange. Det er jeg også. Det er alle i frihedens land. Gud hjælpe os alle.

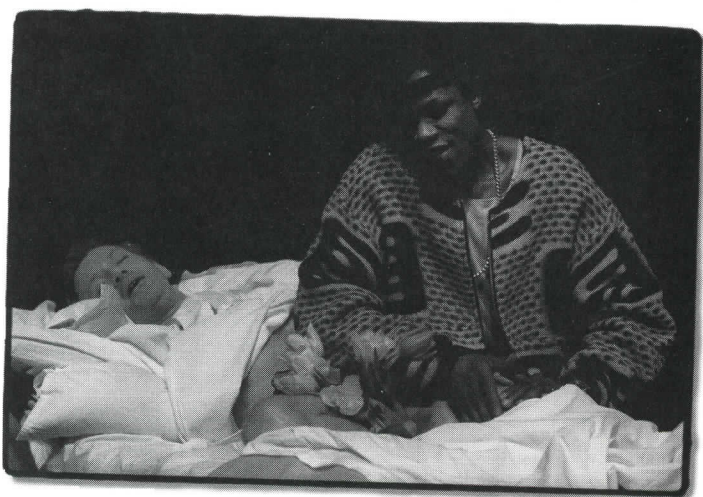
(Akt II - scene 7)

Drømmen om en anden verden

En fejlagtig lære hos mange af de kristne kirker er denne: *Vi bliver frelst ved tro*. Denne falske lære ville fratage mennesket ansvaret for dets handlinger. Det eneste, et menneske måtte gøre, var at bekende sin tro på Gud. Den lærer også mennesket, at ligegyldigt hvor stor synden var, ville en bekendelse deraf bringe ham fuldstændig frelse og tilgivelse. Hvad verden trænger til, er mere forkyndelse af nødvendigheden af at afstå fra synd og leve et nyttigt og retskaffent liv og prædike mindre om syndernes forladelse. Det ville da blive en anden verden. Sandheden er den, at folk må omvende sig fra deres synder og forsage dem, før de kan vente at få tilgivelse. Selv når vore synder er blevet tilgivet os, kan Gud ikke belønne os for det gode, vi ikke har gjort.

Le Grand Richards (Mormon-biskop)

(Citat fra "Et stort og forunderligt Værk, dansk udgave 1963)

HARPER:

Mennesker som er ensomme, mennesker som er ladet alene, sidder og vrøvler ud i luften, forestiller sig... smukke systemer som dør, gamle faste regler spredes for alle vinde... Når man ser på ozon-laget, udefra, fra et rumskib, ligner det en bleg blå glorie, en blid, flimrende strålekrans der omkranser atmosfæren, der omkranser jorden. Fyrrer kilometer over vore hoveder et tyndt lag af tre - atom - oxygen molekyler, et resultat af fotosyntesen, som forklarer hvorfor den samlede flora foretrækker synligt lys, dens afvisning af mørkets udstrømning. Fare fra det ydre. - Det er en slags gave, fra Gud, kronen på værket ved verdens skabelse: skytsengle, hånd i hånd, danner et sfærisk net, en blå-grøn kokon, et skjold af sikkerhed for selve livet. Men overalt bryder tingene sammen, løgne dukker op til overfladen, forsvar bukker under...

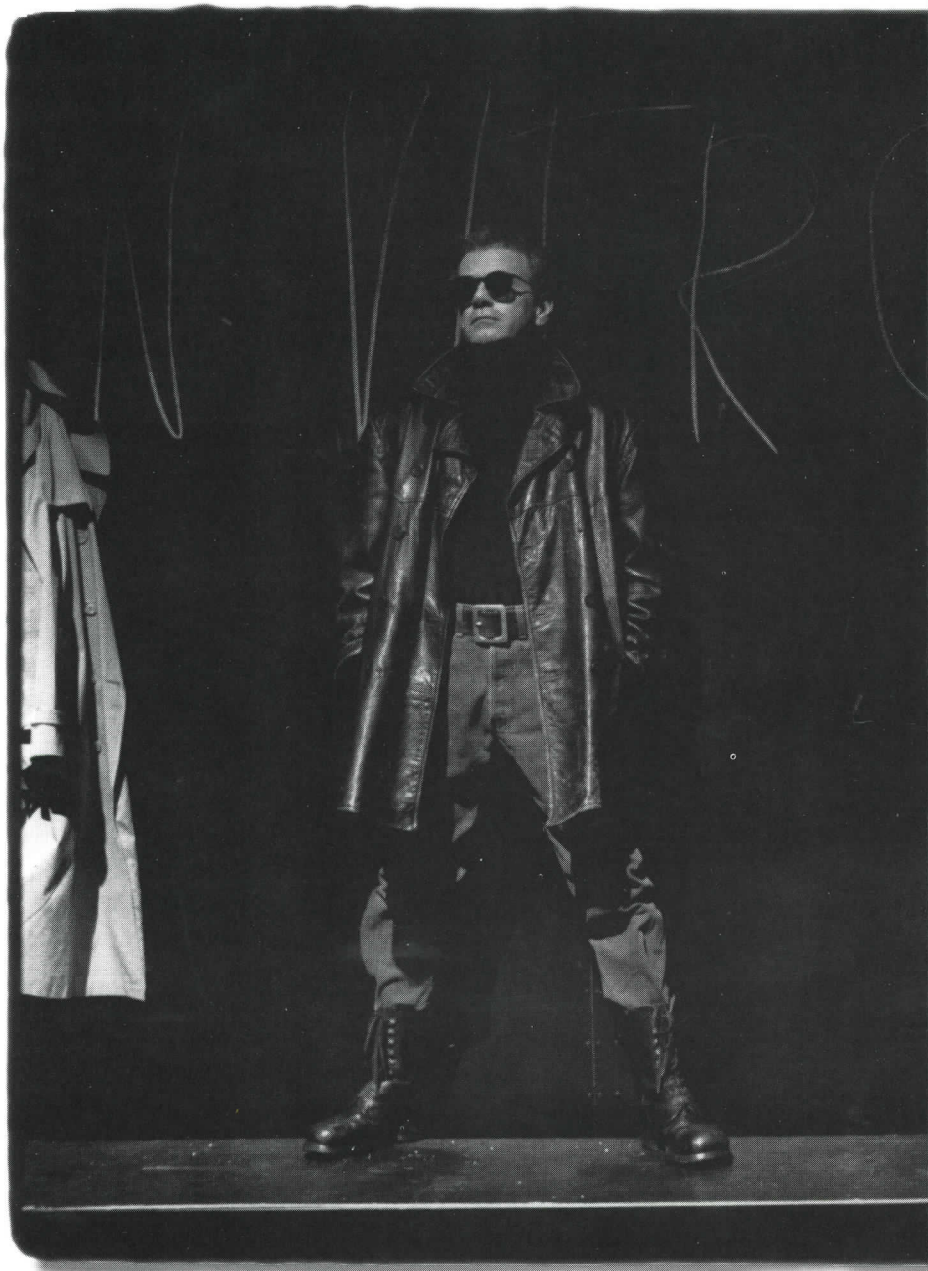
(Akt I - scene 3)

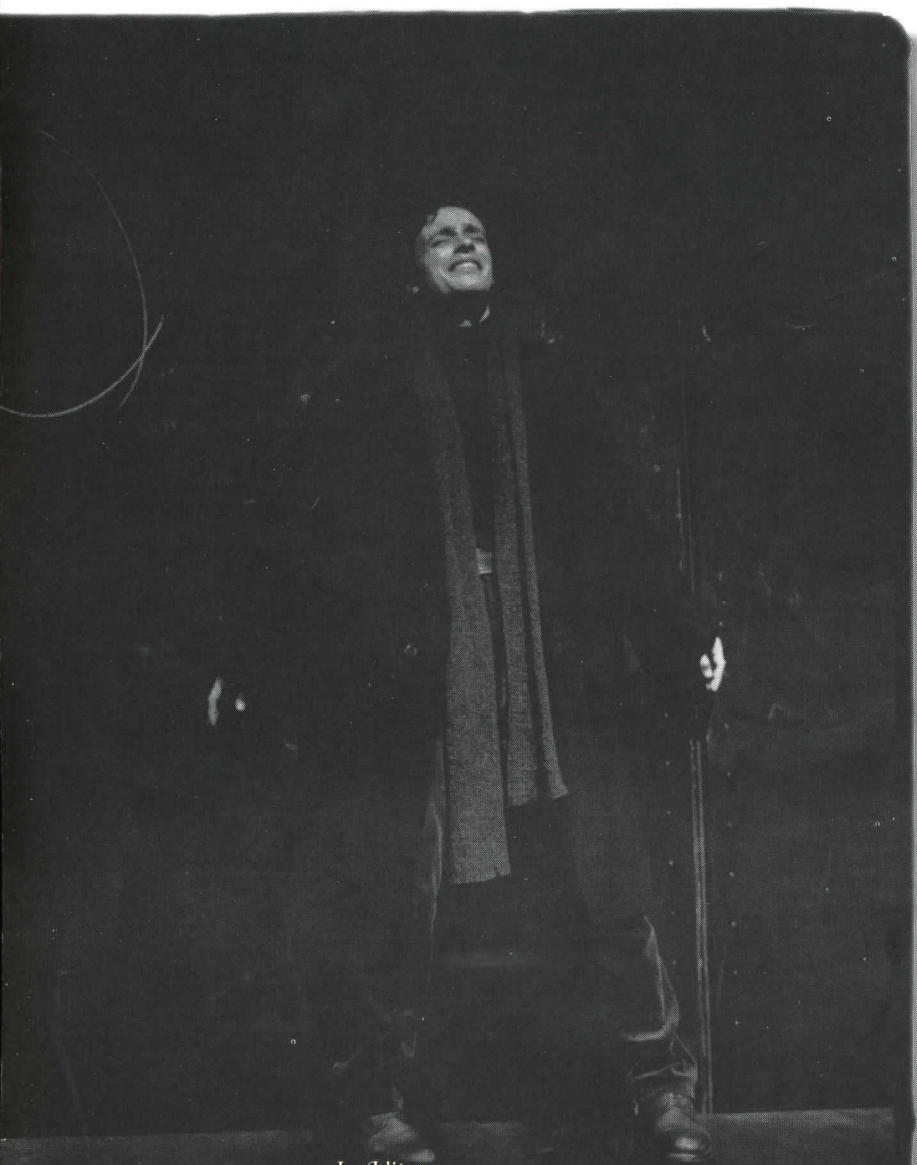
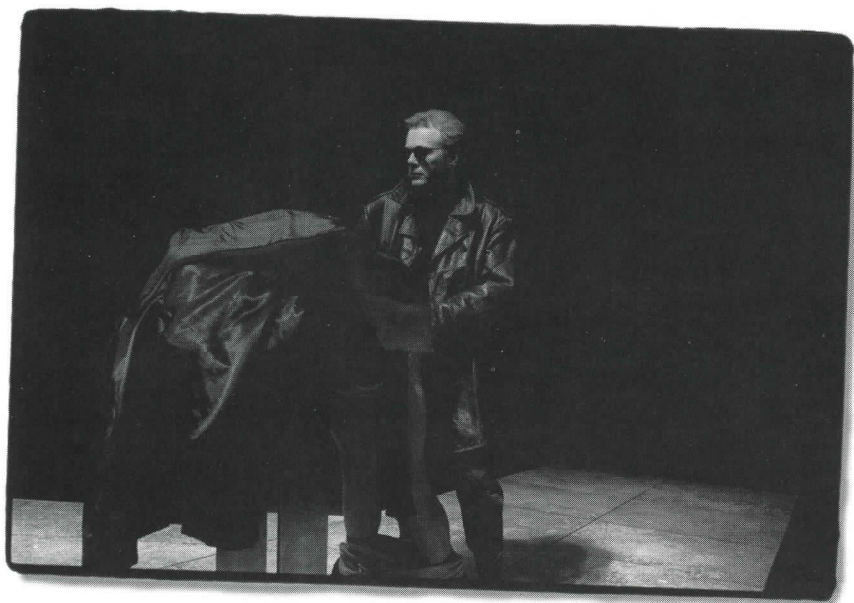

JOE:

Amerika er ved at genopdage sig selv. Sin fiellige plads blandt andre nationer. Og folk skammer sig ikke over det som de gjorde det før. Det her er stort. Sandheden genoprettet. Loven genoprettet. Det er hvad præsident Reagan har gjort, Harper. Han siger "Sandhed findes og kan udtales med stolthed". Og landet er modtageligt. Vi bliver bedre. Gode.

(Akt I - scene 5)

In Vitro

*Undersøgelse i reagensglas, dvs. udenfor organismen
- i modsætning til "in vivo", dvs. i den levende organisme.*

'Englen

Repræsenterer 4
g u d d o m m e l i g e
udstrålinger - fluor,
fosfor, lysstråle og lys;
materialiseret, symbo-
liserer hun Amerikas
kontinentale magt. Af
Joseph Smith (mor-
monpræste) er hun
fejlagtigt identificeret
som englen Moroni.
Hun bærer prægtige
lysegrå vinger.

Drømmen om Tusindårsriget

I tusindårsriget, når Guds rige bliver oprettet på jorden i magt, herlighed og fuldkommenhed og ugudelighedens regering, der har hersket så længe, er tilintetgjort og Guds hellige vil have privilegiet til at opføre deres templer og indtræde i dem og så at sige blive piller i Guds templer, vil de udføre arbejde for deres afdøde. Så vil vi se vore venner komme frem og måske nogle, som vi har været bekendt med her. Dersom vi vil spørge, hvem der vil stå i spidsen for opstandelsen i denne sidste uddeling, vil svaret lyde: Joseph Smith, Guds profet. Han er den mand, som vil opstå og modtage opstandelsens nøgler, og han vil besegle denne myndighed på andre, og de vil finde deres venner og lade dem opstå, når arbejdet er blevet udført for dem og så bringe dem frem eller op. Og vi vil have åbenbaringer, der vil sætte os i stand til at kende vore forfædre helt tilbage til fader Adam og moder Eva, og vi vil træde ind i Guds templer og udføre arbejdet for dem. Så vil det ene menneske blive beseglet til det andet, indtil kæden er gjort fuldkommen lige tilbage til Adam, så der vil være en fuldkommen præstedømmets kæde fra Adam til afslutningsscenen.

Heri vil de sidste dages helliges arbejde bestå i tusindårsriget.

Brigham Young (grundlægger af mormonstaten i Utah, USA)

Englen Moroni

Medens jeg således påkaldte Gud, så jeg et lys vise sig i værelset, hvilket lys blev ved at forstærkes, indtil værelset var lysere end om middagen, og en skikkelse viste sig straks ved min seng, stående i luften, thi hans fødder rørte ikke ved gulvet.

Han var iført en løst hængende kjortel, der var skinnende hvid. Den var hvidere end noget andet, jeg nogensinde havde set på jorden; jeg tror heller ikke, at noget jordisk kunne gøres så overordentlig hvidt og skinnende. Hans hænder var bare og ligeledes hans arme til noget over håndleddene. Hans fødder var også bare og ligeledes benene lidt overfor anklerne. Hans hoved og hals var ligeledes bare. Jeg kunne se, at han ikke havde andre klæder på end denne kjortel, da den var åben, så jeg kunne se brystet.

Ikke blot var hans kjortel ganske særlig hvid, men hele hans person var af ubeskrivelig herlighed, og hans åsyn var som lynild. Værelset var over-

ordenligt lyst, men ikke så klart som i umiddelbar nærhed af hans person. Lige straks, da jeg så ham, blev jeg bange, men min frygt forsvandt snart.

Han kaldte mig ved navn og sagde til mig, at han var en budbærer, sendt til mig af Gud, og at hans navn skulle nævnes for godt og ondt blandt alle nationer, slægter og tungemål, eller at det skulle nævnes for godt og ondt blandt alle folk.

Han sagde, at der var en bog henlagt, der var skrevet på guldplader, og som indeholdt en beregning om dette kontinents tidligere indbyggere og deres oprindelse. Han sagde også, at den indeholdt det

evige evangelium i dets fylde, som

Frelseren overgav de tidligere indbyggere det.

Joseph Smith

Af Mormons Bog

Og jeg, Mormon, er nu ved at overgive denne optegnelse, som jeg har skrevet, i min søn Moronis hænder, og jeg har næsten set mit folks, nephiternes, fuldstændige udryddelse.

Og det er flere hundrede år efter Kristi komme, at jeg overgiver disse optegnelser i min søns hænder, og jeg tror, han vil blive vidne til mit folks fuldstændige udryddelse. Må Gud mage det så, at han overlever dem, så at han kan skrive noget angående dem og noget angående Kristus, at det måske engang må gavne dem.

(Citat fra afsnittet Mormons Ord - Første danske udgave 1851 - denne oversættelse fra 1949)

Blade af Livets Bog

Af Birthe Johansen

Hvad har mormoner, AIDS og en jødisk sagfører ved navn Roy Cohn egentlig med hinanden at gøre? Tilsyneladende ikke ret meget andet end, at det var de tre emner, Tony Kuhsner - efter eget udsagn - ville fortælle om i "Engle i Amerika". Men før man får set sig om, viser det sig for resten også at være sider af samme sag.

Sagføreren, der - fra en position som offentlig anklager i flere af McCarthy-tidens mest omtalte retssager - var med til at forfølge kommunister og bøsser, men ikke desto mindre selv døde af AIDS i 1986, repræsenterer her ikke alene en moralsk belastet fortid. Han er mindst lige så meget en inkarnation af det officielle menneskesyn i stykkets nutid, som nærmere bestemt er Ronald Reagans USA. AIDS kan stadig gemmes af vejen og afskrives som en særlig "bøssepest". Den slags rammer ikke ordentlige amerikanere, hvis blot de overholder *Loven*, den lov som Gud ifølge den nationale mytologi har givet folkeslagene i sit eget land, bl.a. ved mormonernes mellemkomst.

Men tusindårsriget nærmer sig, eller er det bare et nyt årtusind? En dansk oversættelse af "Millennium Approaches" - titlen på den selvstændige første del af "Engle i Amerika" - holder faktisk døren åben for begge muligheder. Og det samme gør på sin måde englen, der i stykkets slutning kommer brasende ned fra snoreloftet, som var den verdens ældste teatertrick: *Deus ex machina* - Gud fra maskinen - bogstaveligt talt. I regibemærkningerne i den trykte tekst understreger Tony Kushner tilmed, at englen godt må være omgivet af lidt gammeldags snoretræksmagi. Han lader ligefrem den AIDS-syge Prior kommentere åbenbaringen med: "Ren Steven Spielberg". Men ikke uden først at have forberedt både ham og os på den guddommelige budbringer, som måske og måske ikke har hjemme i englenes by, Los Angeles.

"Og jeg så en engel komme ned fra himmelen med nøglen til afgrunden og en stor lænke i sin hånd. Og han greb dragen, den gamle slange, der er Djævelen og Satan, og bandt ham for tusinde år, og kastede ham i afgrunden og lukkede den over ham og satte segl for, så han ikke mere kunne forføre folkeslagene før de tusinde år er omme". Det er sådan, Johannes i sin åbenbaring fortæller om tusindårsriget, det rige, hvor de sidste dages hellige efter skrifternes ord skal regere side om side med Kristus. Og for at slutte ringen, så er mormonernes officielle betegnelse som trossamfund faktisk *Jesu Kristi Kirke af de sidste dages bellige*

Deres apokalyptiske fremtidshorisont er i det hele taget karakteristisk for flertallet af de kirkesamfund, der opstod i *Guds eget land* i takt med 1800-tallets indvandring fra nær og fjern. Men i ingen anden af de amerikanske religioner spiller englene en så fremtrædende rolle som hos mormonerne. Det var englen Moroni, der i 1882 ifølge overleveringen åbenba-

rede sig for Joseph Smith med anvisninger om de tavler, der rummede budskabet i det, der siden blev til *Mormons Bog*. Og samme engel fulgte siden disse guddommelige lærdomme op med anvisninger om, hvordan *Hans* rige skulle styres i de sidste dage.

Tony Kushners engle er på mange måder en del af samme mytologi. Ganske vist har han selv fortalt, at billedet af englen ved sygesengen oprindelig udsprang af en vision, tjenestepigen Félicité har i Gustave Flauberts fortælling "Et enfoldigt Hjerte". Men det er ikke for ingenting, at han har givet stykket undertitlen "en bøssefantasi over nationale temaer". Ligesom Joseph Smith gjorde sin engel til en national udgave af alle de mere internationale fra Bibelen, lader Kushner hans efterkommer, mormonen og skabsbøssen Joseph vælge bibelhistoriens billede af Jacobs kamp med englen som et udtryk for kamp, han selv - og de fleste andre af stykkets personer - må kæmpe med de amerikanske idealer og pælen i kødet.

Efter at have tilbragt år i terapi for at blive "helbredt" for sin homoseksualitet, valgte Kushner i 1991 at *springe ud* netop med "Engle i Amerika", måske efter at have nået samme erkendelse som dramatikerens Tennessee Williams, der mange år tidligere måtte meddele sin psykiater, at han alligevel ikke ville af med sine dæmoner, "for så mister jeg mine engle!".

For øvrigt hed det første stykke, Williams fik opført også "Battle of Angels" (Englenes kamp). Det var i 1940, på en scene i det puritanske Boston og bestemt ingen stor succes. Men stykket var interessant nok til at bane vej for hans videre karriere - og til sytten år senere at genopstå i en ny version som "Drømmen om Orfeus", filmet under titlen "Manden i slangeskindsjakken" med en ung Marlon Brando i rollen som sangeren Val, der drømmer om et liv svævende på fuglevinger.

Forholdet mellem den vingskudte "engel" og den frustrede, kærlighedshungrende kvinde,

Lady er et tema, som Tennessee Williams siden skulle gennemspille i så mange variationer, at det næsten har fået karakter af "nationalt" tema. Og gennem den ulykkelige Harpers nødråb i "Engle i Amerika", hører man da også et ekko af såvel Lady som Blanche du Bois i "Omstigning til Paradis" og ikke mindst Maggie i "Kat på et varmt bliktag" - for nu blot at nævne nogle få af de mange.

Hvor Tony Kushner har hentet inspirationen til sin

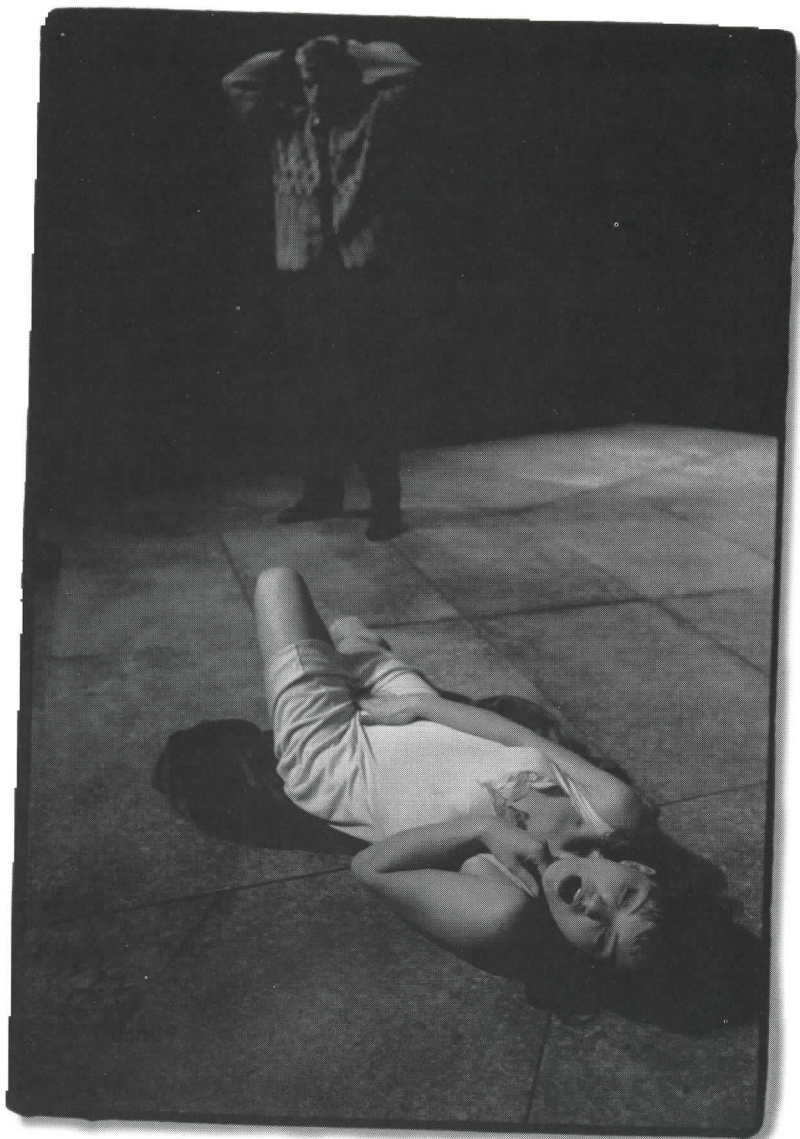
dramatiske form hos Bertolt Brecht - "A Bright Room Called Day", hans første helfaftsstykke inden "Engle i Amerika", var et meget brechtsk nedslag i politiske tilstande som i Hitlers Tyskland - og i den engelske tradition for episk teater efter John Osborne samt i amerikansk *soap opera*, viser hans strejftog gennem udvalgte nationale temaer sig også som et strejftog gennem temaer i dette århundredes amerikanske dramatik.

Da Louis og Prior f.eks. i en af stykkets første scener sidder på en bænk og taler om en bortløben kat, er de i deres desperate mangel på kontakt som hentet ud af Edward Albees "Zoo Storey". Og den vittighed bliver ikke mindre af, at katten hedder Sheba. "Kom tilbage lille Sheba" er nemlig titlen på et stykke af dramatikerens William Inge, filmatiseret i 1952 i kultudgave med Burt Lancaster i hans første karakterrolle som alkoholist og Shirley Booth i Oscar-vindende hovedrolle som sjusket husmor - altså noget at leve op til, når Prior forsøger at kalde katten hjem.

Umiddelbart står Kushner dog nok så meget på skuldrene af den brugsdramatik om bøsser og AIDS, der voksede frem omkring midten af 80'erne med social indignation i Larry Kramers "Et Normalt Hjerte" (Rialto Teatret, 1986), med William Hoffmans indfølelse tragiske komedie "Som du er" (Svalegangen, 1986) og med den særlige blanding af selvudlevering og sentimental kynisme, som ofte har præget skildringen af bøsser og *drag queens*, f.eks. i Harvey Fiersteins "Torch Song Trilogy" (Det Var En Lørdag Aften, Rialto Teatret 1983), ikke at forglemme. Det er heller ikke tilfældigt, at Kushner første gang lader sagføreren Roy Cohn demonstrere sin særlige form for moralsk dobbeltbogholderi med en offentlig afstandstagen til "La Cage aux Folles" (Tekst: Harvey Fierstein, Aarhus Teater 1987) for siden at give musicalen sin private anbefaling - eller at han lader *sin* drag queen Belize repræsentere en helt og udogmatisk humanisme overfor den skyldtyngede jødiske moralist, Louis.

I den desperate trang til at gøre det *rigtige* går der også en lige linie fra Arthur Millers mange sagførere med viceguvernør Danforth i "Heksejagt" og Quentin i "Efter Syndefaldet" som et par af de mest fremstående til Kushners Joe, men modsat gældende tradition i amerikansk dramatik, har Kushner - sit emne til trods - netop ikke som en Tennessee Williams, en Arthur Miller eller en Eugene O'Neill sat sig at vise, hvordan syndens løn er døden. Han er ikke moralist. Den fortvivlelse over ikke at kunne leve op til normerne, som en Joe møder samfundets krav om tilpasning med, har nok dybe rødder tilbage til såvel Williams og hans Val i "Drømmen om Orfeus", Chance Wayne i "Ungdommens søde fugl" eller Brick i "Kat på et varmt bliktag", til Miller og f.eks. hans Eddie Carbone i "Udsigt fra broen" eller til den unge O'Neill og fyrbøderen Yank i hans "The Hairy Ape" men i modsætning til forbillederne kommer Joe og de andre ud af konflikten med en form for uskyld i behold.

Englene står vagt overalt i Kushners krydsklipning mellem de klassiske temaer, hvor bedrag, selvbedrag og virkelighedsflugt spejler drømmen om at høre til de udvalgte i *Guds eget land*. Det er også dem, der skriver siderne i Livets Bog. Bogen, der bliver tilbage, når tusindårsriget engang er til ende -

Mormoner

Jesu Kristi kirke af Sidste Dages Hellige er et trossamfund grundlagt i USA i 1830 af Joseph Smith (1805-44).

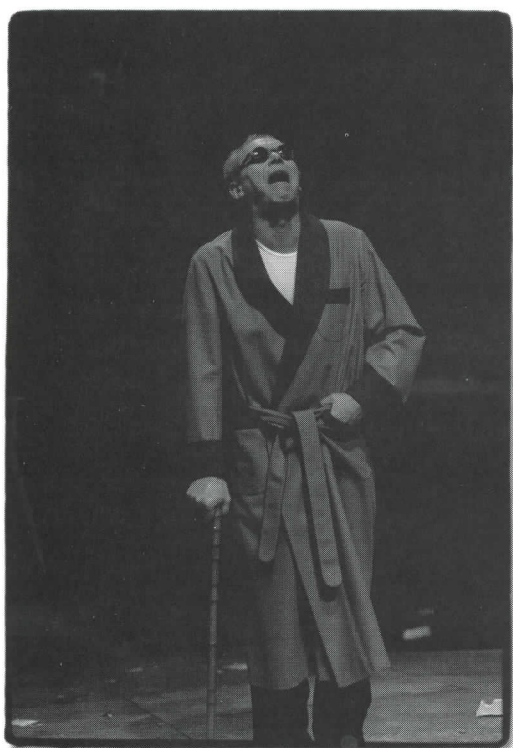
I et syn - som attenårig - åbenbarede englen Moroni sig for ham, og fortalte ham om den skjulte Mormons Bog, som Joseph Smith skulle fremdrage til rette tid og udbrede dens lære. Sammen med Bibelen udgør

Mormons Bog trossamfundets hellige skrifter.

Mormonbevægelsen voksede støt bl.a. på grund af tilladelsen til flerkoneri, men blev også derfor stærkt upopulær, og i 1847 grundlagde de - med Brigham Young som leder - deres egen stat ved Salt Lake.

Flerkoneriet blev forbudt i 1890.

Mormonerne er kendt for deres flid, afholdenhed, venlighed og konservatisme.

Mormonprædikant om homoseksualitet

Så alvorlig som bor

På grund af det alvorlige i denne synd medfører den alvorlig straf for den, som ikke omvender sig. Den skyldige må gøre sig klart, at udelukkelse fra fællesskabet eller ekskommunikation fra kirken er straffen for gennemført petting, hor, utugt, og tilsvarende synder, hvis der ikke er passende omvendelse, og dog tror han ofte, at fordi hans handling ikke er udført med det modsatte køn, er han uskyldig. Lad det derfor blive sagt tydeligt, at homoseksualitet er lige så alvorlig en synd, eller måske endda større, end utugt eller hor; og at *Herrens kirke lige så hurtigt vil foranledige udelukkelse fra fællesskabet eller udelukkelse af kirken af den, der uden at omvende sig, har praktiseret homoseksualitet, som den vil gøre det over for den, der uden at omvende sig, begår utugt eller bor.*

Spencer W. Kimball

(citat fra *Tilgivelsens Mirakel*, 1975)

Ud af skabet

Min mor levede med traditionerne fra sydstats-baptismen. Da jeg trådte åbent frem, efter at jeg havde gjort tjeneste i Vietnam, syntes hun, det var syndigt. Det var noget Bibelen fortalte hende. Jeg sagde til hende, at Bibelen kan udlægges på mange måder. Da jeg læste den homoseksuelle roman *The Best Little Boy in the World*, syntes jeg den handlede om mig. Mønsterbarnet - spejder, udmærkelser, det hele. Da jeg bekendte, var det for min mor en plet på mit ry. Som ung havde jeg været bange for at gøre det, fordi jeg havde accepteret brændemærket.

Det var formodentlig mit livs vigtigste skridt. Det gav mig rige oplevelser og lærte mig, hvad kærlighed egentlig er. Min mor har helt skiftet standpunkt. Min far tog det aldrig så alvorligt. Hans holdning er mere eftergivende. Han var bedrøvet over, at jeg aldrig ville få kone og børn. Jeg sagde til ham, at jeg har min egen familie. Bøssesamfundet har altid følt sig som en familie. Vi har forhold, der varer hele livet, og som aldrig er blevet anerkendt eller godkendt af samfundet som helhed.

Ron Sable

(reservelæge i Chicago, kandidat til byrådet)

(Citat fra *Studs Terkel, Den Store Kloft - den amerikanske drøm under lup*,

Gyldendal 1988)

Hvad betyder det?

Immunapparat:

Mennesket har et forsvarssystem over for angreb af virus, bakterier og andre mikroorganismer. Det kaldes "immunapparatet". Det virker gennem nogle særlige blodlegemer, der registrerer og undersøger virus-angrebet, samt gennem iværksættelse af en produktion af antistoffer mod dette virus. Hvilket medfører, at man i de fleste tilfælde vil være immun over for nye angreb af den pågældende virus. HIV-virus angriber dette immunapparat.

AIDS: (Aquired Immune Deficiency Syndrome)

Sygdommen AIDS skyldes et virus, som kaldes HIV. Dette virus blev fundet i 1983.

HIV: (Human Immunodeficiency Virus)

HIV-virus har to egenskaber, der gør det særlig farligt:

1. Angreb af immunapparatet - hvilket betyder, at AIDS-syge mennesker bliver meget sårbare over for infektioner fra andre mikroorganismer.

2. HIV indbygger permanent sine arveegenskaber i en levende cellekerne. Her kan de ligge i årevis, før den levende celle ændrer sin funktion og begynder at producere ny HIV. HIV-infektionen udvikler sig i en række stadier, men der er ingen skarp grænse mellem disse stadier - jvf. skemaet.

Kaposi Sarkom:

En særlig form for hudkræft, der viser sig som

små brun-violette pletter på huden.

En del AIDS-syge får alvorlige angreb på hjernen, enten af HIV eller mikroorganismer (f.eks. parasitten TOXOPLASMA), der udnytter det svækkede immunforsvar. Det kan føre til en langsom svækkelse af hjernefunktionen. Den kan også brede sig til mundhulen, lymfekirtlerne, mavesækken og lungerne. Kaposi Sarkom har hos nogle patienter et meget frede-
ligt forløb, og er i dag under delvis kontrol.

	1. fase Den primære infektion	2. fase "Rask" smittebærer	3. fase Forstadier til AIDS	4. Fase AIDS
Varighed	2-4 uger efter infektionen. Varer 1-2 uger	Op til 10-12 år	Kan vare år	2-3 år i gennemsnit
Symptomer	Ligner influenza	Ingen eller kun få	Træthed, nattesved, m.v.	Opportunistiske infektioner, Kaposi. Forstyrrelser i hjernen m.v.
Hvad sker med virus?	Virus sætter et normalt angreb ind. Imødegås med antistoffer	Virus er indbygget men "gemt"	Virus begynder at nedbryde immunforsvaret	Virus har næsten nedbrudt immunforsvaret
Hvad kan man teste?	Ingen antistoffer, men ofte antigener	Antistoffer	Antistoffer, af og til antigener	Antistoffer, antigener
Risiko for at give smitte videre	Høj	I perioder øget, men kan være reduceret	Høj	Høj

HIV-infektionens 4 faser (Fra Værd at vide om HIV & AIDS - Sundhedsstyrelsen, 1993)

Oral Candida: (Candidiasis)

Svamp i munden.

Alle mennesker har svampen candida i mundhulen - men synlig og vedvarende svampeinfektion på hudens inderside eller i svelget er tegn på svækket immunapparat.

Lymphadenopathias: (Malignt lymfon)

Som HIV-smittet har man øget risiko for at få lymfekirtelkræft. Sygdomstegnene er feber, vægttab og hævede kirtler - ledsaget af hyppige hoved- og mavesmerter.

Toxoplasmose: (Haresyge)

Fremkaldes af en parasit i hjernen, som findes indkapslet hos ca. halvdelen af befolkningen. Den kan blive virksom, hvis man har svækket immunforsvar. Hyppigste tegn er feber, hovedpine, kramper og lammelse i ben og arme. Sygdommen der udløser AIDS-diagnosen, påviser ved CT-skanning, hvor der kan ses karakteristiske forandringer i hjernen.

*Oplysningerne er bl.a. hentet fra piecen:
Værd at vide om HIV & AIDS
Sundhedsstyrelsen 1993*